

LÁTOMÁS

Krisztus születése után a 2000. évben

MÉREY KATALIN

Nem segít.

Nem segít az átok, nem segít az imádság; a szenteltvíz és a tömjén sem segít. Megint itt a forgó tűzkerék. Oldalazva, sercegve kering, hányja a tüzet, a kormot, repül a szikra, lobog a láng. A tűzcsóvák mögött kísértetek osonnak. Megjelent a gőzhenger, előtte csörtet a kövér leányzó, a Berta; van joghurt, bagger, tűz és víz. Semmi sem bársonyos.

Minden összeakaszkodott, összefonódott, mint a folyondár, a kerék meg forog-forog körbe-körbe szünet nélkül, megállás nélkül. Nincs pihenés, nincs kegyelem. Egy röpke kis percre néha lelassul, olyankor meghal valaki, de aztán megint csak forog tovább surrogva, imbolyogva, izzón, forrón és pirosan, mint a kiömlő vér. Ég és éget, és nem áll meg, mert nem állhat meg. Ő a történelem. A fegyvert hozta: a kőbaltát, az íjat, a maghasadást, a hidrogénbombát; aztán kinövi őket, és újramezdi a kőbaltával. Forog-forog és mindig újramezdi. Átlép vagy eltapos.

Megjelentek a szentek. Mit keresnek a szentek az Állatfarmon? A Szentírás örökre becsukódott, a Tőke meg a Mein Kampf összeölelkezve sétál. Jól megértik egymást! Csak úgy ömlik belőlük a szó kifelé. Végtelenül hosszú sorban folynak, tekerednek a szavak, kígyóznak, mindent befognak, már nem csak egy folyam van. Értelem, lélek, száj, szív mind szóvá válik, a gyilkos szófolyam árad és elsodorja a kőtáblákat. Hova lett az a bizonyos tíz parancs?

Gyötrelmem. Elfelejtettem . . .

Miatyánk . . . Mi atyánk . . . ki vagy . . . Elfelejtettem. Nem tudom elmondani a miatyánkot! Futni is csak egy helyben tudok. Nem lett volna szabad! Annyi mindent nem lett volna szabad. Annyi mindennek nem lett volna szabad megtörténnie!

Megint kezdődik! Égnek a gyertyák, zúgnak a harangok. De hol vannak a lovak? Hol van az Ágota, amire fölültetek? Mi lett a lovakkal? Itt van a konyha, ott fönna a színes ablakban elérhetetlenül ott a zsírszóda is. És hol vannak az emberek? Hol van a nagynéném? Miért nem emel föl a Franc bácsi maga mellé a csézába, hogy elvigyen magával, és megmutassa a ménest? A csatornák kiöntöttek, folyik a szennyes víz, Krisztus a vízen jár, a szakállas zseni, a személyi kultuszos gyilkos meg a kis bajuszos idióta a mocsokban. Lassacskán minden árny előbújik.

Elcsendesedik a város, az Apatini út vágyakozva nyújtózik a Csatorna felé, minden aranyos sárgában játszik.

Circulus vitiosus.

Ez azt jelenti: „kóros folyamatok láncolata, amelyben egy változás az előbbit súlyosbító másodikat indít meg”.

A Csatornáról jövet nyáron, amikor már alig vánszorogtunk, mindig kaptunk egy fagyaltot. Mindig csak egyet, és mindig vaníliát. És mindig a Pelivánánál. Ő volt a mi albánunk. Mindig ott volt; amióta az eszemet tudom, ott volt a cukrászdája a saroknál. Útba esett. A húgom onnan hazáig már a maga lábán ment, addig a nagynéném a hátán vitte. Az a gyerek olyan nehéz volt, hogy csak úgy bírta vinni: győcse, ahogy nálunk mondták. Bár lehet, hogy a nagynéném volt gyöngye, akárcsak mi ma-napság.

I.

Nem neveztük nenának. Azt se mondtuk rá, a nagynéném. Néninek neveztük, mint akármelyik szomszédasszonyt vagy ismerőst.

Pontosan emlékszem, mikor jött meg. Ő azt mondta: ki. Mikulás délutánján, és egyre csak kesergett, hogy nincs semmije, amit Mikulásra nekünk adhatna. Végül egy tintaceruzát ajándékozott. Tollat, töltőtollat nem tarthattak meg, még a zsebkendőjét is elvették. Nem is adták vissza, pedig monogramos volt, nem használhatták. Az órája is ott maradt.

Azt az egy tintaceruzát hármunknak adta. A húgom természetesen azonnal nyalogatni kezdte, az egész arcát összemaszatolta vele, és iszonyúan ordított, amikor elvettük tőle. Ő ordíthatott.

Fekete ruhás öregasszony, furcsán rövidre nyírt hajjal, az iratait egy összehajtogatott újságpapírban hozta.

Sokáig nálunk lakott, mi meg rettenetes frászban voltunk miatta. Főleg az apám, hiszen őt már elvitték néhányszor. De mikor semmije sem volt! Semmije az égvilágon.

Mindenét elvették. Elkonfiszkálták.

Amikor a férje sírját kereste Topolyán, én is vele voltam. Nem mondta meg, hogy a férje volt, a régi állatorvost kereste a Pusztáról. Azt sem mondta, hogy ő is ott lakott a Pusztán, hogy övék volt ott minden. Halkan kérdezett, magyarázkodott, egyezkedett, mire végre eszébe jutott a sírásónak: Ott a fal mellett, ha arra a pasasra gondol... Öngyilkos lett, azt mondták. Egy csontja sem volt ép, alig lehetett eltemetni.

II.

Nem tudom, miért hívták Pusztának, mikor ott még őzikék is voltak!

Emlékszem a Pusztára. Meg a Franc bácsira is. Őt ott csika Frányónak hívták. Mindig magával vitt a csézán, ha kiment a ménesbe a lovakhoz. És nekem ajándékozta az összes szivardobozát. Milyen jó szagúak voltak! Ő tanított meg sajtot enni. Nem tudtam, mi az, a számba se akartam venni. Pipát faragott belőle, és együtt pipáztunk a parkban. Ő meg én. Hatalmas park volt óriási fákkal. Az ágak összeborultak a sétány fölött, padok mindenfelé; a fák alatt még uzsonnázni is lehetett. Volt ott valami kastély is, és a konyhájában igazi jégszekrény. Jeget raktak a két oldalába, kis rézcsapon engedték ki a leolvadt vizet. Tisztán emlékszem, kőkemény volt benne a vaj. Csak ott ettem vajas kenyeret, mert én csak azt a kemény vajat szerettem. A Frányó bácsi egyszer a jégverembe is levitt, hogy lássam, nem boszorkányság a nyári jég, és azt is láttam, amikor nem tudott segíteni egy haldokló lovon, mert túl korán született a kicsikó. A parkban nagy szőrös hernyók mászkáltak az úton, de nem féltem tőlük, a Franc bácsi megmutatta, hogy pici lábuk is van, és nyugodtan összeszedhetem őket a szivardobozba.

Este, alvás előtt az ágy elé terített szőnyegen hancúroztunk. Nagyon puha szőnyeg volt, majd elvesztünk benne. A dolgozószobában is volt

egy olyan. Nem pokróc, nem kókuszszőnyeg. Óriási íróasztal állt a dolgozószobában, a fiókjában egyszer egy egész köteg pénzt láttam, még a banki papírszalag is rajta volt. A falról mindenféle sötét kép rémisztgetett, de a Frányó bácsi megnyugtatóan, hogy csak festmények, nem kell félni tőlük. Azt is megmondta, ki festette őket, de nem értettem jól, ő horvátul beszélt, a néni németül, én meg magyarul.

III.

Előbb a Franc bácsit vitték el, utána, még aznap éjjel a feleségét is. Reggelre üres volt minden. Nem csak az emberek tűntek el. Ez lényeges.

Az is lényeges, hogy a nagynéném a saját védőügyvédjének a várótermében fölismerte az egyik festményüket. A saját védőügyvédjénél! Túlélte.

Túlélte Požarevacot, és túlélte azt is, hogy rehabilitálták. Mert rehabilitálták. Teljesen. Őt is, meg a férjét is! Igaz, hogy csak négy év múlva, mert addig nem akadt ügyvéd, aki vállalja. Végül az a „képes” ügyvéd kieszközölte, és kijöhetett. Addigra mindent szépen eltakarítottak. A vagyont is, a nyomokat is, ő pedig hálás lehetett azért az elengedett két évért. És volt is, bár az ügyvédjének sokáig fizette, hogy a hat évből elengedettett kettőt.

A Pusztára soha többet nem mehetett vissza. Nem volt szabad. Megtiltották. Ezen akkor nem botránkozott meg senki.

IV.

Milyen, ha az embert kiengedik, és nincs semmije?

Nincs hova mennie, és nem tudja, vannak-e barátai. Amikor a férjét keresi, nagy nehezen megtudja, hogy meghalt, de nem tudják hol, mikor, hogyan és miért. Rokona nincs, aki megmaradt, azt halálra rémítették. Minden ember fél még a saját árnyékától is, a falaknak fülük van, az ember pedig amolyan rokon is meg nem is, nem ismeri senki, só nélkül, héjastul eszi a zöld uborkát, nő létére körömig szívja a cigarettát, a haja egészen rövid, mint a férfiaké, néha minden ok nélkül elakad a hangja, piros foltok jelennek meg az arcán, és levegő után kapkod. Az utcán nem köszönnek neki, és ha nem félne, és nem féltene másokat, sokat mesélhetne Požarevacról. Arról a négy évről.

Hogy miből élt?

Miből kellett volna? Neki és annyi másnak. Hogy képzeltek el azok, akik elrendelték?

V.

A háziipariak adtak egy zsák gyapjút. Nem gyapjufonal volt az, hanem szabás után fennmaradt hulladék. Fölfejtette, a szálakat összecsomózta. Egy-egy szál legföljebb húsz–harminc centis lehetett. Még színek szerint is osztályozni kellett. Fölgombolyítás után több szálat összefogva kezdte a kötést. Ez nem volt játék, nem volt szórakozás. Minden kis foszlányt zacskóba gyűjtöttünk, mert előtte, utána megmérték. Sapka, kesztyű lett belőle. Ótujjas kesztyű öt túvel kötve. Öt vékony, kettes túvell! Csíkos kis kesztyűk, csíkos kis sapkák. Minél kisebbek voltak, annál nehezebbek. És ezt sem a saját neve alatt kapta. Falból a szomszéd-asszony vállalta, de harisnyakötés neki sem jutott. Protekció kellett volna hozzá. A nagynéném sötétben is tudott harisnyát kötni, megtanulta a börtönben.

A kis kesztyűket aztán nevetős kis háborús gyerekek kapták karácsonykor, újévre, és ugyancsak nevetős kis háborús gyerekek veszítették el szánkózás közben, mert a háborús kigyerekek is szánkóznak, én pedig, ha meglátok egy elvesztett fél pár kesztyűt a piszkos szürke olvadó hólatyakban, emlékezem. Emlékezem a színes fonaldarabkákra, a vékony, csillogó kötőtűkre és azokra az egész télen félrerakogatott fagyaltgarasokra.

VI.

Délelőtt csend és nyugalom volt a Csatornán. Kilenc óra tájban alig egy lélek. Semmi nyüzsgés, semmi zaj. A délelőtti strand csodálatos, békés nyugalomban a kanálisban tanultunk meg úszni, ha már a tengerre nem futotta. Akkor már tudtuk róla, hogy börtönből jött, hogy az anyánk testvére, és nem is olyan nagyon öreg, alig két évvel idősebb nála. Gurtnis pléhdobozzal a hátunkon elúsztunk vele messzire-messzire, a strandon túlra, egészen a gyönyörű, hófehér vízililiomokig.

Ezeknek a nagy úszásoknak és az utánuk következő Apatini úti végtelen gyaloglásoknak a jutalma volt az a fagyalt hazafelé menet. Egyetlenegyszer kaptunk két fagyaltot. Amikor mind a négyen fölúszunk a vízililiomokig, és nem téptünk le egyet sem. Tavirózsa is volt ott

meg békalencse, de a vízililiom volt a legszebb, igazán olyan, mint a másik neve: tündérrózsa. Csodás, könnyedén úszik a vízen, a levelei tompazöldek, sárga közepe szinte tüzel, szivacsos szára hosszan elnyúlik, suhog a nád, leskelődik a hínár, ha elkap, lehúzza a mélybe. De mindez csak a vízen. Amint az ember letépi a vízililiomot, vége a varázsnak, még vízben úszatva sem lehet életben tartani. Elhervad, vége.

Ezért kaptuk a két vaníliát az albánnál. Mert nem törtük meg a varázst, mert nem bántottuk a tündérrózsát.

VII.

A nagynéném Németországban halt meg, aggok házában, amit ők előkelően Altersheimnek hívnak. – Jedem das seine. Amikor nála jártam, búcsúzóul egy kis pénzt nyomott a kezembe, vegyek a gyerekeknek a Pelivánnál fagyaltot.

Meghalt, és nem tudta, hogy már jó ideje nincs Pelivánunk. Azt sem tudhatta, hogy az albánokból megint siptárok lettek, hogy a karlócai gimnázium tanára pattogatott kukoricát árul a piacnál, akármilyen jó tanár volt is, akármennyire szerették is a diákjai. – Jedem das seine!

Vegyek a gyerekeknek fagyaltot? Kinek? Hiszen ha meggondolom, nem nagyon vannak már gyerekeink. Akik meg vannak, szétszéledtek, és Kanadától Ausztráliáig mindenhol vannak, csak nem itthon.

Nem tudom, ők látják-e a forgó tűzkereket, észreveszik-e a poraiból élemedett kísértetet. Vannak-e ezeknek a mi elment és itt maradt gyerekeinknek álmaik, vagy őket is ez a látomás gyötri? Lehet, hogy csak ismétlődő rémálmaik vannak, mert a tőke meg a harc megint megölelte egymást, és az a kis bajuszú nagyon elégedett a diákjaival: kezdődik megint.

A tűzkerék elragadja a gyerekeket, elsodorja a cukrászdákat, nem kell, nem is lesz vaníliafagyalt.